

აზროვნების სტერეოტიპი

ადამიანებს ერთი საკმაოდ გავრცელებული სენი სჭირთ - რასაც კითხულობენ ან მოისმენენ, ზოგჯერ არასწორად ესმით ხოლმე. ასეთ დროს, მაგალითად, მოთხრობილ ამბავს ყველა ერთნაირად აღიქვამს, მაგრამ რა მიზნით არის მოთხრობილი ეს ამბავი და რისთვის შეთხზეს თუ გაიხსენეს, ბევრისთვის მიუწვდომელ ჭეშმარიტებად რჩება.

ამ სენის ფესვები ადრეულ ბავშვობაშია საძიებელი - ოჯახსა თუ სკოლაში კარგად რომ არ ირჯებიან საიმისოდ, რომ პატარაობიდანვე დაფიქრებული კითხვა და კონტექსტის ამოცნობა ასწავლონ. ძალიან სევდისმომგვრელია, როდესაც ადამიანი რაღაცას კითხულობს და ვერაფერს ხედავს იმის გარდა, რაც ზედაპირზე დევს.

ერთ საყოველთაო მაგალითს მოვიტან. სულხან-საბა ორბელიანს ეკუთვნის ცნობილი იგავი „იხვი და მყვარი“ - სკოლიდან ალბათ ყველას გვახსოვს:

ერთს მთაში ერთი მომცრო, წვიმის მდგარი გუბე დარჩომილიყო. მივიდა ერთი იხვი, ჩაჯდა

და იყოფებოდა. ერთი მყვარი დაემშობილა იხვსა და ერთად იყვნენ და, რაც გაეწყობოდა,

შეექცეოდიან. რა მზე გაცხარდა და ზაფხულმან სიცხე მოუმატა, წყალმან კლება შექმნა. იხვმან

უთხრა მყვარს: მოდი, ადგილი ვიცვალოთო! მყვარმან უთხრა: შენ აქა-

იქ თრევას ჩვეულხარ, მე სამკვიდროს ვერ დავუტევებო! იხვი გაფრინდა, სადაც დიდი წყალი იყო, იქ

მივიდა. მყვარმან სამკვიდრო არ გაუშვა. ცოტას ხანს უკან იხვმან თქვა: წავალ, ჩემს მშობილს ვნახავ,

რასა იქმსო? მოვიდა, ნახა, გუბე გამხმარიყო, მყვარი მომკვდარიყო. უთხრა: მშობილო, მაგისტანას

სამკვიდროს სიყვარულს ჩემეულად სიარული სჯობნებიაო.

რა წერია აქ, რისი თქმა სურს სულხან-საბას? ადრე ასე ასწავლიდნენ და ხშირად ახლაც ამასვე ამბობენ, რომ ამ იგავის მთავარი სათქმელი სამშობლოს ერთგულებაა - რა გასაჭირი თუ საშიშროებაც უნდა ახლდეს მშობელი ქვეყნის წინაშე ვალდებულების შესრულებას, ღირსეულმა ადამიანმა უკან არ უნდა დაიხიოს და არასდროს მიატოვოს თავისი ქვეყანა პირადი კეთილდღეობისათვის. მყვარი „კარგია“, ხოლო იხვი - „ცუდი“. პირველი სამშობლოს მუდმივად ერთგულ ადამიანს განასახიერებს, ხოლო მეორე - მხოლოდ საკუთარ თავზე მზრუნველს.

ახლა ვიკითხოთ - ნამდვილად ასეა? სულხან-საბა მყვარის იდეალიზებასა და იხვის განქიქებას ცდილობს? თუ მართლაც ეს აქვს მიზნად, რატომღა მთავრდება ეს იგავი ერთ-ერთი პერსონაჟის ასეთი შეგონებით? -

რადგან რუქა აგრე ავის საქმის ქმნაზე დამკვიდრებულა, თქვენ კი ნუ აჰყვებით, კარგი ქმენით და მაგას იმ მყვარსავით დაემართებაო.

საქმე ის არის, რომ პატრიოტობა და სამშობლოს ერთგულება აქ არაფერ შუაშია - ეს იგავი სულ სხვა თემასა და აზრს ეხება. კერძოდ, რას? სანამ ამ კითხვას პასუხს გავცემდეთ, ერთ მომენტზე გავამახვილოთ ყურადღება.

მყვარი კვდება. რისთვის კვდება ის, რა აზრი ან გამართლება აქვს მის დაღუპვას? რას შეეწირა ის?

პასუხი სავსებით ცხადი და ნათელია - პრაქტიკულად არაფერს. თავის „სამკვიდროსთან“ მას არ

აკავშირებდა არანაირი კეთილი იდეა, არავითარი ღირებულება, ფიქრი ან საქმე. მისი „ერთგულება“

"არაფრის" ერთგულებაა, მხოლოდ ნულოვანი წარმოსახვის შედეგია, რასაც პრაქტიკულად არარსებული აზრი შეუძენია. სამშობლო არ შეიძლება სტერეოტიპი იყოს - ის მეტისმეტად ცოცხალი განცდაა საიმისოდ, რომ მისი მნიშვნელობა ასე დავავიწროოთ.

ეს ყველაფერი კარგი, მაგრამ, აბა, რაღას ეხება იგავი, რას გამოხატავს ეს პატარა ტექსტი? სულხან-საბა ორბელიანი აზროვნების ორ ტიპსა და კულტურაზე გვესაუბრება! ის გვასწავლის, რომ ადამიანის ცხოვრება ახალ-ახალ გამოწვევათა და ვითარებათა მთელი წყებაა და ნამდვილი პიროვნების ვალი და პასუხისმგებლობაა, ამ გამოწვევებს სათანადო რაციონალურობით უპასუხოს. არსებობს აზროვნების ორი გავრცელებული ტიპი. ერთისთვის ის არის დამახასიათებელი, რომ სიახლის შიში თუ რიდი არ აქვს, კრიტიკულად აფასებს თავის წარსულ გამოცდილებას და ცხოვრების მიერ დაყენებული პრობლემების გადაწყვეტის ადეკვატურ გზებს ეძებს - როგორც წესი, პოულობს კიდეც. მეორეს კი ამგვარი რამ სრულიად არ ძალუძს აზროვნების გახეებისა და გაქვავებულობის გამო. როგორც ანტონ ჩეხოვის ერთი უცნაური ლოგიკის მქონე პერსონაჟი ამბობს: „ეს არ შეიძლება მოხდეს, იმიტომ რომ ეს არასდროს არ შეიძლება მოხდეს!“

ასეთი აზროვნების წესი მოვლენის, ფაქტისა თუ ადამიანის ზედაპირული შეფასებით კმაყოფილდება - არ შეუძლია და სურვილიც არ აქვს, სიღრმეს ჩახედოს, ნამდვილი არსი დაინახოს და შეაფასოს. მისი ხვედრი, როგორც ნახსენები იგავი გვაუწყებს, ფორმალური „იდეისთვის“ (იდეებშიც არსებობენ „გააზნაურებული მდაბიოები“) სიკვდილია. მართალია, ეს ფორმალური იდეა (პრიმიტიული აღქმის გამო) ზოგჯერ „კეთილშობილურ სამოსში“ გვევლინება და, ერთი შეხედვით, კარგ ემოციებსაც აღძრავს, მაგრამ გონიერი ადამიანისთვის არაფრობა ყოველთვის არაფრობაა.

„სიბრძნე სიცრუისა“ (როგორც ამ იგავის მთლიანი კონტექსტი) მთელ ჩვენს ამ მსჯელობას კიდეც უფრო მაღალ რეგისტრში აიტანს და ხსენებულ ფორმალურ იდეას ბოროტებასთან აკავშირებს. როდესაც აკვიატებული ფიქრი თუ განწყობა „ავის საქმის ქმნაზე დამკვიდრებულა“, ის განწირულია დასამარცხებლად და გასაქრობად, რადგან მხოლოდ სიკეთეს აქვს არსი და მხოლოდ ის არის მარადიული - დანარჩენი ყველაფერი განქარვებადია.

სულხან-საბა ნათლად გვაგრძნობინებს, რომ იხვი „კარგია“, მყვარი კი - „ცუდი“. პირველი სიკეთესა და აზროვნების სიცოცხლეს გამოხატავს, მეორე კი - ბოროტებასა და აზროვნების სიხისტესა თუ გახევეულობას. მყვარის „პატრიოტობა“ არაადეკვატურად აღმქმელთა მოგონილია.

დაბოლოს: ზოგჯერ ისე ხდება, რომ არასწორ ფიქრსა თუ მოქმედებას კეთილშობილი სიტყვებით წარმოგვიდგენენ - მყვარიც ხომ პათეტიკითა და ნიშნისმიგემით ამბობს: „მე სამკვიდროს ვერ დავეუტევებო!“. ასეთმა მიდგომამ არ უნდა დაგვაზნოს - როდესაც სიტყვები რეალურ ვითარებას არ ასახავს და ვერც გამოხატავს, შინაარსისგან დაცლილია და საქმეს დაშორებული, მათ თავი არ უნდა მოვატყუებინოთ - უსულო სხეული ადამიანი აღარ არის, მხოლოდ გვაძია.

ავტორი: გია მურღულია